

מראי מקומות - תענית

יז.

א. מכדי יונה בתר דוד ושלמה

הוא מ"ט מקדים לי ברישא

העירו האחרונים, הא אליהו ג"כ הי' לאחר דוד ושלמה, וא"כ למה הק' רק מיונה. וכ' המהרש"א דלמ"ד אליהו זו פנחס א"ש (אבל עדיין צע"ק, דהא מעשה דתפלת דוד ושלמה קדם למעשה תפלת אליהו בהר הכרמל, ומשמע דאינו תלוי בזה, אלא בהמדובר, וצ"ע). והוסיף דלפ"ז א"ש ג"כ היכן מצינו תפלה באלהיו, דאי' ויעמד פנחס ויפלל. עוד תי' דבא לרמז דאליהו יבא קודם משיח בן דוד. וע' קרן אורה לעיל, דכ' דאפי' מאן דס"ל דמחליפין שמואל לתפלה ואליהו לצעקה, אין מחליפין סדר צעקה ותפלה, דצעקה באה קודם תפלה, דמקודם משבח שהקב"ה שומע צעקה, ואח"כ משבחים דשומע תפלה אפי' בלא צעקה. וכ' דלפ"ז א"ש קו' הנ"ל למה לא הק' מאליהו, משום דברכת שומע תפלה צריכה להיות תכופה לברכת צעקה, ושמואל קודם לדוד ושלמה. אולם ע' בר' חננאל דלא פי' הגמ' כן, אלא דלפי מה שמחליפין שמואל ואליהו, ממילא בברכה ד', דהיינו מי שענה לשמואל, חותמין שומע תפלה, ובברכה ה' חותמין שומע צעקה.

ב. מפני מה אמרו אנשי משמר

מותרין לשתות יין בלילות וכו'

הגמ' לא ביארה אלא למה אסורים ביום, אבל לא למה מותרים בלילות. ורש"י לעיל (טו) ביאר משום שאין חשש כ"כ שמא תכבד העבודה בלילות, משום דהיו יודעים ביום מה תהי' עבודתם בלילות, וע"ש מש"כ בשיטתו. אבל לשי' הרמב"ם (ביאת מקדש א, י) דס"ל דמה שאסור לבית אב לשתות בלילה הוא משום שמא לא יסור יינם מעליהם עד למחר, יש לע', מהו ההיתר לאנשי משמר לשתות, ליחוש שמא לא יסור יינם עד למחר. וכ' הרדב"ז (שם) משום דהוי ספק ספיקא, ספק שמא תכבד העבודה, ואת"ל תכבד, שמא יסור יינם מעליהם, אבל ביום לא הוי אלא חד ספיקא, ולכן אסור לשתות.

ג. אסור לשתות יין כל אותו היום

הק' הגבורת ארי, למה אסור לשתות כל אותו היום בזמן הזה, הא אי' במנחות (מ"ט) דאין מחנכין המזבח אלא בתמיד של שחר, ותמיד של שחר אפשר להקריבו עד ד' שעות לר' יהודה או עד חצות לרבנן, וא"כ, לאחר זמן זה שוב אין שייך שתכבד העבודה, דבלא מזבח אין שום עבודה, וא"כ לאחר זה הזמן למה אסורין מלשתות, אף ביום זה. וכ' דס"ל כמ"ד דמחנכין את מזבח הזהב בקטורת של בין הערבים, וא"כ איכא למיחש שמא יבנה המקדש ויקטירו קטורת. א"נ, משום מנורה, דאי' התם דמחנכין אותה בז' נירותיה בין הערבים, ודברי הכל הוא.

ד. אסור לשתות יין כל אותו היום

פרש"י "ותו לא, שמא יבנה בהמ"ק ותכבד העבודה ויהי' זה צריך לעבוד". ותמה המהרש"א, למה צריך להא דשמא תכבד העבודה לפרש למה אסור לו לשתות יין, הא מאנשי בית אב דאותו היום הוא, וא"כ אף בלא שום כבידות העבודה יהי' צריך לעבוד. וכ' המהר"ב רנשבורג דכוונת רש"י לבאר למה אינו אסור מלשתות יין כל אותו השבוע, שהרי לכאו' כמו דבזמן הבית כל אנשי המשמר היו אסורים מלשתות יין כל אותו השבוע, א"כ אם חיישינן שמא יבנה בהמ"ק, צריכים להיות אסורים כל השבוע. וע"ז תי' רש"י דכולי האי לא גזרי', לשמא יבנה בהמ"ק וגם שתכבד העבודה [ביום שאינו שלון] ויהי' צריך לעבוד. וע' גבורת ארי שהק' על תי' זה דתירתי חששי לא חיישינן, דא"כ גם מי שידע משמר שלו ואינו יודע בית אב שלו צריך להיות מותר לשתות יין, דלאוסרו צריך לחוש לב' חששות, א' דיבנה ביהמ"ק, וב' שהיום בית אב שלו, וא"כ למה אסור לשתות יין כל השבוע, ע"ש שהאריך בזה.

ה. אסור לשתות כל השנה

הק' הגבורת ארי, הא אי' בר"ה (יא) מח' ר"א ור' יהושע אם בניסן עתידין ליגאל או בתשרי, וא"כ למה אסורין כל השנה כולה, הא הגאולה תהי' או בתשרי או בניסן, כ"א לשיטתו [וכן הק' בטו"א בר"ה שם, ע"ש שביאר דבאמת ב' קיצין יש, יש קץ של "בעתה" ויש קץ של "אחישנה", ע"ש באריכות]. ותי' דהא אי' בירושלמי (מעשר שני פרק ה') דבנין בהמ"ק יהי' קודם ביאת המשיח, וא"כ, י"ל דאפי' אם יש זמן קבוע לביאת המשיח, מ"מ אין זמן קבוע לבנין בהמ"ק, ודינים אלו תלויים בבנין בהמ"ק. עוד כ' כמ"ש"כ שם, דיש ב' מיני קיצין, "בעתה", ו"אחישנה", והגם שיש זמן קבוע ל"בעתה", אבל "אחישנה" אין לה זמן קבוע. (ומה שיש להק', מהו האיסור לשתות יין בשבת, הא יש הבטחה לישראל שבן דוד לא יבא בשבת, י"ל ע"פ הירושלמי דשייך להיות בנין בהמ"ק קודם ביאת משיח, ואף דאין בנין בהמ"ק דוחה שבת, הא כבר כ' רש"י בר"ה (ל) שזה ל"ק, דבית שלישי ירד בנוי באש.)

ו. כמאן שתו האידנא... אבל מה

אעשה שתקנתו קלקלתו

פרש"י, דבאמת אינו חוששין שמא יבנה בית המקדש, שהרי הי' כ"כ שנים שלא נבנה, וקלקלה זו היא תקנתו, דמשו"ה לא אמרי' מהרה יבנה ביהמ"ק, וממילא מותר לשתות יין. ולפי סברא זו, אין חילוק בין מי שידע משמר או בית אב שלו, או מי שאינו יודע כלום, דכיון דאמרי' דאין חוששין שמא יבנה בהמ"ק, ממילא כולם מותרים. אבל הרמב"ם (ביאת מקדש א, ז) לא פי' כן, דכ' דמי שאינו מכיר משמרתו הדין נותן

המשך בעמוד הבא

מראי מקומות - תענית

יז. (המשך)

דרכ בשעת ביאה אסור, אלא כוונתו כמו פרש"י והראב"ד, וכוונתו בשעת היינו כמו דברי הגמ' כאן "בזמן". אבל הכ"מ עצמו חולק ע"ז, וכ' דבדוקא שינה הרמב"ם מלשון הגמ', וכ' "בשעת" ולא "בזמן". ולכן פי' דס"ל להרמב"ם דאפי' בזמן הבית כהן שאינו רגיל לעבוד הוי שלא בזמן ביאה ומותר לו לגדל פרע.

יח. מה שתויי יין בזמן ביאה אסור

יש לעי', מהו האיסור, האם רק עבודה, או אפי' כניסה למקדש. כ' הרמב"ם (ביאת מקדש א, טו) דהנכנס ממזבח ולפנים והוא שתוי יין או פרוע ראש לוקה, דכיון דראוי לעבודה, ונכנס בשעת עבודה, עובר הלאו. אבל הראב"ד השיג עליו דאינו אלא מדרבנן, וכ"כ הרמב"ן בהשגות לסה"מ. (ולכא' יש לבאר דהרמב"ם אזיל לשיטתו, דהבאנו לעיל דדעת הרמב"ם הוא (לפי הכ"מ) דשעת ביאה היינו ביאת מקדש ממש, וא"כ, י"ל דס"ל להרמב"ם דכוונת הגמ' להגדיר הדין דאורייתא, דרך בזמן ביאה אסור, דהיינו ביאת מקדש לפנים מן המזבח. ולשיטתו אין עוד דין דצריך להסתפר א' לל' יום, אלא הדין הוא דאין להכנס למקדש בשער שלא סיפר לל' יום. אבל הראב"ד ס"ל דכל האיסור דאורייתא הוא רק איסור עבודה, ובסוגייתו שמדברת לענין חיוב להסתפר א' לל' יום הוא דין חדש מדרבנן, ואין שייך כלל להאיסור כניסה למקדש בכלל, וא"כ י"ל דהאיסור דאורייתא הוא כפשוטו, רק בשעת עבודה. אבל גמרתנו דקוראת "בשעת ביאה" אין זה אלא הגדרה להחייב להסתפר א' לל' יום, וא"כ ע"כ ביאה היינו זמן בהמ"ק).

יט. אף הכא נמי

כ' הרמב"ם (ביאת מקדש א, י) דאיסור גידול פרע הוא רק בשעת ביאה למקדש. והשיג עליו הראב"ד, הא יש עליו חיוב להסתפר כל ל' יום. וכ' המנחת חינוך (קמ"ט, ד') דאף הראב"ד מודה שאינו אלא מדרבנן שלא בשעת עבודה [וע"ע בכסף משנה שם בביאור דעת הרמב"ם].

שאסור לשתות יין לעולם, אבל תקנתו קלקלתו והרי הוא מותר לשתות תמיד, שאינו יכול לעבוד עד שיקבע בבית אב שלו ובמשמרתו [דהיינו, דקלקלתו, דהיינו מה שאינו יודע משמרתו, זהו תקנתו שיהי' יכול לשתות כל השנה]. ותמה עליו הראב"ד, דמשמע מדברי הרמב"ם דמה שמותר לו לשתות הוא משום שלא יהי' יכול לעבוד עד שיקבע בבית אב שלו, ואדהכי יסור יינו מעליו, ותמה עליו הראב"ד שאינו כן, אלא יהי' שם מצרף ומטהר ומודיע המשמרות, ולא יהי' שום שהות בזה, ולכן פי' הראב"ד כרש"י.

יז. אי הכי, אפי' האידנא נמי

העיר בחי' הר"ן בסנהדרין (כב:) דלכא' האי "אי הכי" אינו מתפרש כמו אי אמרת בשלמא, דלכא' הוי קו' מ"מ, דמאיזה טעם שיהיה שאינו יכול לגדל פרע ראשו, יש להק' דאי הכי האידנא נמי. ותני' דמעיקרא סברה הגמ' דמה דכהן הדייט צריך לספר כל שלשים יום אינו משום מצות התורה, אלא דרך כבוד בעלמא, וכמו במלך וכהן גדול. וא"כ הק', דבשלמא אי לאו מצוה דאורייתא הוא, אלא משום הדור וכבוד, היינו דאיכא למימר דדוקא בזמן ביאת מקדש חייבין לספר, אבל האידנא דלאו זמן ביאה שרי. אבל אי אמרי' דמצוה דאורייתא הוא, א"כ האידנא נמי לחייבו.

ח. מה שתויי יין בזמן ביאה הוא דאסור... אף הכא נמי

פרש"י, שלא בזמן ביאה, כגון האידנא שהבית חרב ולא זמן ביאה היא. אבל מדברי הרמב"ם (ביאת מקדש א, י) לא משמע כן, דכ' "כשם שאין הכהנים מזהרין על היין אלא בשעת ביאה למקדש, כך אין אסורין לגדל פרע אלא בשעת ביאה למקדש". והשיג עליו הראב"ד, שאפי' שלא בשעת ביאה אסור לגדל פרע, שהרי חייב להסתפר משלשים יום לשלשים יום. וכ' הכסף משנה דהמגדל עוז פי' דעת הרמב"ם דאין כוונתו לומר